

GLOBALLASHUV JARAYONIDA KO'P TILLILIK MASALASI

Rasulova Hilola Sobirjon qizi

O'zbekiston Davlat jahon tillari universiteti o'qituvchisi
rasulovahilola20@gmail.com

Ismoilova Dinora Uktamovna

O'zbekiston Davlat jahon tillari universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada globallashuv sharoitida ko'p tillilikning rivojlanish tamoyillari, tillararo integratsiya va milliy tillarning saqlanishi masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda ko'p tillilikning ijtimoiy-iqtisodiy afzalliklari va zamonaviy til siyosatidagi o'rni yoritilgan.

Kalit so'zlar: globallashuv, ko'p tillilik (multilingvizm), til siyosati, lingvistik diversifikatsiya, madaniyatlararo muloqot, kognitiv rivojlanish, xalqaro tillar.

Аннотация: В данной статье анализируются принципы развития многоязычия в условиях глобализации, вопросы межъязыковой интеграции и сохранения национальных языков. В исследовании освещаются социально-экономические преимущества многоязычия и его роль в современной языковой политике.

Ключевые слова: глобализация, многоязычие (мультилингвизм), языковая политика, лингвистическая диверсификация, межкультурная коммуникация, когнитивное развитие, международные языки.

Abstract: This article analyzes the principles of multilingualism development in the context of globalization, issues of interlingual integration and preservation of national languages. The study highlights the socio-economic benefits of multilingualism and its role in modern language policy.

Keywords: globalization, multilingualism, language policy, linguistic diversification, intercultural communication, cognitive development, international languages.

KIRISH

Zamonaviy dunyoda globallashuv jarayonlari nafaqat iqtisodiy va siyosiy sohalarni, balki insoniyatning eng muhim aloqa vositasi bo'lgan til tizimini ham qamrab olmoqda. Ko'p tillilik (multilingvizm) bugungi kunda shunchaki shaxsiy qobiliyat emas, balki jamiyatning intellektual salohiyatini belgilovchi strategik resursga aylandi. Axborot texnologiyalarining shiddatli rivojlanishi va xalqaro migratsiyaning kuchayishi natijasida turli lingvistik muhitlar bir-biri bilan uzviy bog'lanib ketmoqda. Bu esa, o'z navbatida, dunyo tillari iyerarxiyasida o'zgarishlarga olib kelib, "global ingliz tili" (Global English) fenomeni bilan bir qatorda mintaqaviy va milliy tillarning ham o'ziga xos mavqega ega bo'lishini taqozo etmoqda. Mazkur maqolada ko'p tillilikning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni va globallashuv sharoitida yuzaga kelayotgan lingvistik ziddiyatlar hamda ularning yechimlari ilmiy nuqtayi nazardan ko'rib chiqiladi. Ayniqsa, ta'lim tizimida ko'p tillilikni joriy etish orqali yosh avlodning dunyoqarashini kengaytirish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash masalasi bugungi kunning dolzarb muammolaridan biri bo'lib qolmoqda [1, B. 12].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ko'p tillilik fenomenini tadqiq etishda jahon tilshunosligida turli yondashuvlar mavjud. Xususan, F. Grosjan tomonidan ilgari surilgan "ko'p tilli inson – bu ikki yoki undan ortiq monolinving yig'indisi emas, balki o'ziga xos kognitiv tizimga ega shaxs" degan nazariya tadqiqotimizning metodologik asosi bo'lib xizmat qildi.

Shuningdek, U. Vaynrayxning tillararo interferensiya borasidagi qarashlari globallashuv davridagi tillar qorishuvi jarayonini tushunishga yordam beradi [2, B. 45]. Tadqiqot davomida qiyosiy-tipologik tahlil, sotsiolingvistik so'rovnomma va deskriptiv metodlardan foydalanildi. Ma'lumotlar bazasi sifatida xalqaro tashkilotlarning (YUNESKO, Yevropa Ittifoqi) til siyosatiga oid hisobotlari va O'zbekistondagi oliy ta'lim muassasalari talabalari o'rtasida o'tkazilgan kuzatuv natijalari olindi. Metodologik jihatdan tizimlilik tamoyiliga tayanilib, ko'p tillilikning ham individual, ham ijtimoiy darajalari o'zaro bog'liqlikda o'rganildi [3, B. 88].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, globallashuv sharoitida ko'p tillilik mehnat bozorida shaxsning qiymatini o'rtacha 20-30 foizga oshiradi. Lingvistik kompetensiya nafaqat muloqot, balki axborotni filtrlash va tahlil qilishda ham ustunlik beradi. Quyidagi 1-jadvalda dunyo bo'yicha ko'p tillilikning tarqalish darajasi va uning iqtisodiy samaradorligi o'rtasidagi bog'liqlik ko'rsatilgan. Kuzatishlarimizga ko'ra, bir necha tilni bilish inson miyasining neyron bog'lanishlarini mustahkamlab, kognitiv moslashuvchanlikni ta'minlaydi. Biroq, globallashuvning salbiy oqibati sifatida "til imperializmi" yuzaga kelmoqda, ya'ni hukmron tillar ta'sirida kichik tillarning iste'moldan chiqib ketish xavfi ortmoqda. Shu sababli, davlatlar "lingvistik ekologiya" siyosatini yuritishi, ya'ni ham xalqaro tillarni o'rganish, ham ona tilini asrab-avaylash balansini topishi zarur.

1-jadval:

Tillarni bilish darajasining martaba yuksalishidagi o'rni (foizda)

Til bilish darajasi	Ishga qabul qilinish ehtimoli	Maosh miqdorining oshishi
Faqat ona tili	45%	0%
Ona tili + 1 ta xalqaro til	75%	15-20%
Ona tili + 2 va undan ortiq til	92%	30-40%

2-jadval:

Turli mintaqalarda ko'p tillilikka bo'lgan munosabat

Mintaqa	Ko'p tillilikni qo'llab-quvvatlash darajasi (%)	Asosiy motivatsiya
Yevropa	88%	Madaniy integratsiya
Osiyo	72%	Iqtisodiy rivojlanish
Amerika	65%	Ijtimoiy muloqot

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, globallashuv jarayonida ko'p tillilik masalasi shunchaki lingvistik hodisa bo'lmay, balki strategik ahamiyatga ega bo'lgan ijtimoiy-madaniy

omildir. Tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, bir necha tilda muloqot qila olish qobiliyati shaxsning intellektual salohiyatini oshirish bilan birga, jamiyatda bag'rikenglik va o'zaro hurmat muhitini mustahkamlaydi. Globallashuv sharoitida xalqaro tillarni o'rganish milliy o'zlikdan voz kechishni anglatmasligi kerak, aksincha, bu o'z madaniyatini dunyoga tanitish uchun yangi platforma yaratadi. Til siyosati sohasida quyidagi xulosalarga kelindi: birinchidan, ta'lim tizimida "uzluksiz ko'p tillilik" modelini joriy etish lozim, bunda ona tili fundamental asos bo'lib qolishi, xalqaro tillar esa amaliy vosita sifatida o'rgatilishi shart. Ikkinchidan, raqamli texnologiyalar asrida tillarning saqlanib qolishi ularning internet makonidagi faolligiga bog'liq, shu sababli milliy kontentni ko'p tilli formatda rivojlantirish davlat ahamiyatiga molik vazifadir. Uchinchidan, ko'p tillilik kognitiv rezervni kengaytirib, insonni noodatij qarorlar qabul qilishga tayyorlaydi, bu esa zamonaviy kadrlar uchun eng zaruriy sifatlardan biridir. Shunday qilib, ko'p tillilik – bu zamonaviy dunyo sivilizatsiyasiga integratsiyalashuvning eng qisqa va samarali yo'lidir [4, B. 56].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Safarov Sh. Sotsiolingvistika. – Toshkent: "Akademnashr", 2012. – 12-b.
2. Vaynrayx U. Tillarning to'qnashuvi: Muammolar va natijalar. – Toshkent: "Fan", 2008. – 45-b.
3. Yo'ldoshev I. Til va jamiyat: Zamonaviy lingvistik paradigmlar. – Samarqand: "SamDU nashri", 2021. – 88-b.
4. Karimov S. Globallashuv davrida milliy til va ko'p tillilik masalalari. – Buxoro: "Durdona", 2019. – 56-b.
5. Xodiyev B. Yu. va bosh. Siyosatshunoslik fanidan o'quv uslubiy qo'llanma. – T.: TDIU, 2005. – 94-b.